



KHT R:n menettely Emo Oyj:n ja Tytär Oyj:n tilintarkastuksessa tilikautena 2018–2019

Tilintarkastuslautakunnan päätös

Päätöksen diaarinumero: TILA 7/2024

Asian vireilletulo

Tilintarkastusvalvonta on omien havaintojensa ja julkisuudessa tapahtuneen uutisoinnin perusteella ottanut tutkittavakseen tilintarkastusyhteisö S Oy:n (jatkossa ”S”) ja KHT R:n (jatkossa myös ”tilintarkastaja”) toiminnan Emo Oyj:n (jatkossa myös ”Emo”) ja Tytär Oyj:n (jatkossa myös ”Tytär”, molemmat yhdessä myös ”Emo-konserni”) tilintarkastuksissa tilikautena 1.1.–31.12.2018 ja 1.1.–31.12.2019.

Tilintarkastajan selvitys

Tilintarkastajalle on hallintolain (434/2003) 34 §:n mukaisesti varattu tilaisuus tulla kuulluksi ja toimittaa selvitystä. Tilintarkastusvalvonta on pyytänyt tilintarkastusyhteisöä ja tilintarkastajaa toimittamaan tilintarkastusdokumentaation tilikautien 2018 ja 2019 tilintarkastuksista. Tilintarkastusyhteisöltä on lisäksi pyydetty selvitys siitä, miten se on huolehtinut toimeksiannon valvonnasta ja resursoinnista. R ja S toimittivat pyydetyt selvitykset määräajassa.

R on antamissaan selvityksissä kertonut toiminnastaan Emo-konsernin tilintarkastajana. Tilintarkastajan mukaan Emo-konserni oli vuonna 2018 voimakkaassa kasvuvaiheessa. Konsernin, Emon ja Tyttären omat pääomat olivat tilinpäätöksen 31.12.2018 mukaan vahvoja. Emo toteutti lukuisia osakeannin merkintöjä ja myös konvertoi omaksi pääomaksi sen omia joukkovelkakirjalainoja, mikä paransi yhtiön maksukykyä. Emo-konsernin toimintahistoria osoitti, että konsernilla oli realistiset mahdollisuudet rahoittaa uudelleen kulloinkin erääntymässä olevat lainansa. Konserni oli onnistunut toimintahistoriassaan oman pääoman ehtoisen rahoituksen hankkimisessa. Emon ja Tyttären tilikauden 2018 tilintarkastuksen suunnitteluvaiheessa suoritettujen riskienarviointitoimenpiteiden, aikaisempien tilikautien tilintarkastusevidenssin ja ammatillisen harkinnan perusteella johtopäätös oli, ettei ollut merkittävää aihetta epäillä yhtiön kykyä jatkaa toimintaansa. Tilintarkastajan mukaan tarkastuksen päättämisen vaiheessa ei tullut esille mitään sellaista tilintarkastusevidenssiä, joka olisi antanut aihetta muuttaa riskiarviota, eikä vahvistusilmoituskirjeessäkään tuotu esille mitään poikkeavia kannanottoja.

Tilintarkastaja kertoo selvityksessään, että hän on tarkastanut Emon joukkovelkakirjalainojen liikkeeseen laskut, niiden asianmukaisuuden ja että joukkovelkakirjalainat käytettiin niiden käyttötarkoituksen mukaisesti Tyttären pääomittamiseen oman pääoman ehtoisesti ja Emon velkojen uudelleen rahoittamiseksi. Lisäksi tilintarkastaja kertoo selvityksestään tarkemmin ilmenevällä tavalla suorittamistaan tarkastustoimenpiteistä Emo-konsernin asiakashankinnan kulujen aktivointien, lainasaamisten tilinpäätöksen kirjaamiskäytännön ja konsernissa noudatetun luottotappioiden ja luottotappiovarauksen kirjaamisperusteen asianmukaisuuden tarkastamiseksi.

Ratkaisu

Tilintarkastuslautakunta antaa tilintarkastaja R:lle varoituksen. Tilintarkastusyhteisö S:n toiminta ei anna aihetta toimenpiteisiin.



Perustelut

Tapahtumien kulku

Emo-konserni oli finanssiteknologian toimialalla toiminut konserni, joka tarjosi lyhytaikaisia vakuudettomia luottoja ja tarjosi maksupalveluita pääasiassa kuluttaja-asiakkaille. Konsernin toiminta oli järjestetty siten, että Emo Oyj oli emoyhtiö ja konsernin operatiivinen toiminta Suomessa oli järjestetty tytäryhtiö Tytär Oyj:n kautta. Kumpikaan tarkastetuista yhtiöistä ei ollut ns. PIE-yhteisö.

Emo keräsi varoja rahoittajilta laskemalla liikkeeseen joukkovelkakirjalainoja ja järjestämällä osakeanteja. Kerätyt varat lainattiin konsernissa eteenpäin, ja Emo peri korkoa myöntämilleen lainoille.

Tyttären kautta järjestettiin konsernin antolainaustoiminta Suomessa. Antolainaustoimintaan liittyi rahoitusjärjestely, jossa osa Tyttären antolainausaattavista myytiin edelleen. Järjestelyssä vain osa kauppahinnasta maksettiin Tyttärelle käteisenä ja loput kauppahinnasta maksettiin toissijaisilla yrityssaattavilla.

Tilinpäätöksen 31.12.2017 mukaan konsernin tulos oli 2,1 miljoonaa euroa tappiollinen, liikevaihto oli noin 13,2 miljoonaa euroa ja konsernin oma pääoma oli noin 38 miljoonaa euroa.

Konsernin tulos oli tilinpäätöksen 31.12.2018 mukaan 0,441 miljoonaa euroa voitollinen, liikevaihto oli noin 28,9 miljoonaa euroa ja konsernin oma pääoma oli noin 63,6 miljoonaa euroa. Konsernin taseen lyhytaikaisten saamisten määrä oli noin 144 miljoonaa euroa ja lyhytaikaisten velkojen noin 111 miljoonaa euroa.

Konsernin tulos oli tilinpäätöksen 31.12.2019 mukaan 182,3 miljoonaa euroa tappiollinen, liikevaihto oli 28,36 miljoonaa euroa ja oma pääoma oli -98,36 miljoonaa euroa. Taseen 31.12.2019 vertailutiedoissa tilikauden 2018 saamisista noin 115 miljoonaa euroa oli kirjattu pitkäaikaisiin saamisiin, minkä seurauksena Emo-konsernin lyhytaikaiset velat olivat sen lyhytaikaisia varoja noin 82 miljoonaa euroa suuremmat.

Tilintarkastaja antoi päivämäärällä 3.4.2019 vakiomuotoisen tilintarkastuskertomuksen Emon tilikaudelta 1.1.–31.12.2018 ja päivämäärällä 24.4.2019 vakiomuotoisen tilintarkastuskertomuksen Tyttären tilikaudelta 1.1.–31.12.2018.

Emon velkakirjoissa oli yli 105 miljoonan euron osalta ristiin eräännyttämisehto, jonka mukaan joukkovelkakirja eräännytti tietyin edellytyksin, jos Emolla jäi muita velkoja maksamatta. Rahoitusriski toteutui 14.11.2019.

Emon 5.12.2019 päivätty yritysaneeraushakemus hylättiin 7.4.2020.

Emon ja Tyttären 24.6.2020 päivätty tilintarkastuskertomukset tilikausilta 1.1.–31.12.2019 sisälsivät mukautetun lausuman, jossa viitattiin tilinpäätöksessä esitettyyn tietoon toiminnan jatkuvuuteen liittyvästä olennaisesta epävarmuudesta.

Emo asetettiin konkurssiin 15.3.2021 ja Tytär 17.6.2021.

Tilintarkastuslautakunnan arvio tilintarkastajan toiminnasta

Tilikausi 2018

Muiden pitkävaikutteisten menojen aktivointi

Konsernissa on aktivoitu uusasiakashankintaan liittyviä menoja yhteensä noin 22,8 miljoonan euron arvosta tilinpäätöksessä 31.12.2018. Aktivoitujen menojen suunniteltu poisto-aika on ollut viisi vuotta. Konsernitilinpäätöksen liitetietona on esitetty, että muihin pitkävaikutteisiin menoihin liittyvät tulonodotukset on arvioitu yhtiön laatimien tuottoarvolaskelmien avulla.



Tilintarkastaja on raportoinut 3.4.2019 muiden pitkävaikutteisten menojen aktivointiin liittyvistä havainnoistaan Emon hallitukselle. Raportin mukaan Emolla ei ole yksityiskohtaista kirjallista ohjeistusta, josta selviäisi mitä kuluja on mahdollista aktivoida ja mihin aktivoitavien kulujen määrät perustuvat. Ohjeistuksen puuttuminen on vaikeuttanut sen tarkastamista, onko kuluja aktivoitu johdonmukaisesti asetettuja periaatteita noudattaen. Raportissa suositellaan kirjallisen ohjeistuksen laatimista muiden aineettomien hyödykkeiden aktivoinnista ja todetaan, että Emolla on ulkopuolinen kirjallinen arvio aineettomien oikeuksien arvosta, joka tukee sen kaikkien aktivointien aineettomien omaisuusarvostusta. Tilintarkastaja on raportissaan kiinnittänyt huomiota myös siihen, että konsernin aktivoinneilla ja poistoilla oikaistu tilikauden tulos on ollut -14,3 miljoonaa euroa. Lisäksi tilintarkastaja on raportissaan korostanut negatiivisen kassavirran vaikutuksen tärkeyttä suhteessa rahoituksen hankkimiseen tilikaudella 2019.

Tilintarkastaja kertoo selvityksessään 4.3.2024, että hän on keskustellut johdon kanssa asiakashankinnasta johtuvien kulujen aktivointia koskevasta laskentakäytännöstä ja aktivointien perusteista. Tilintarkastaja kertoo arvioineensa itsenäisesti Emo-konsernin käytössä olevaa laskentaperiaatetta suhteessa kirjanpitonormistoon. Selvityksen mukaan aktivointien perustana on ollut Emo-konsernin johdon laatima konsernitasoinen viisivuotisrahavirtasuunnitelma, johon tilintarkastaja kertoo perehtyneensä tarkastuksessa. Lisäksi tilintarkastaja kertoo perehtyneensä Emo-konsernin johdon hankkimaan ulkopuoliseen arvioon aineettomien oikeuksien arvosta, joka tilintarkastajan käsityksen mukaan tukee johdon tekemiä ratkaisuja pitkäaikaisten menojen aktivointiperusteista. Ulkopuolista arviota arvostuksista ja viisivuotisrahavirtasuunnitelmaa ei ole liitetty tilikauden 2018 työpapereihin, sillä tilintarkastajan mukaan hänen hankkimansa muu dokumentaatio on ollut asiassa riittävää. Tilintarkastaja kertoo myös pyytäneensä erityisen vahvistusilmoituksen kirjanpidollisista arvioista.

Tilintarkastusdokumentaatioon sisältyvässä työpaperissa kirjallisten arvioiden tarkastamisesta todetaan, että yhtiöt eivät ole laatineet tuottoarvolaskelmia, joiden perusteella tulon tuottamiskyky olisi mahdollista todentaa. Työpaperissa todetaan, että aktivoinnit ovat perustuneet johdon toimittajakohtaiseen arvioon siitä, mikä osuus laskusta on liittynyt uusasiakashankintaan ja että arvioita ei ole tehty laskutasolla. Edelleen työpaperissa todetaan, että tehtyyn arvioon ja siten aktivointiin liittyy runsaasti johdon harkinnanvaraista arviota, eikä aktivoiduksi arvioidun osuuden oikeellisuutta pystytä täysin aukottomasti todentamaan tarkastuksen yhteydessä. Työpaperissa lisäksi esitetään johtopäätöksenä, että koska aktivoinnit perustuvat toimittajakohtaiseen arvioon, niin tiettyjen kulujen aktivointi ilman perustetta on mahdollista ja että vuositasolla tehdyt aktivoinnit eivät ole niin merkittäviä, jotta niihin liittyisi merkittävän virheen riski.

Tilintarkastaja on jälkikäteen antamissaan selvityksissä kertonut perustaneensa käsityksensä muiden pitkävaikutteisten menojen arvostuksesta Emo-konsernin johdon laatimaan konsernitasoiseen viisivuotisrahavirtasuunnitelmaan ja ulkopuolisen laatimaan raporttiin kaikkien pääomitettujen aineettomien hyödykkeiden arvostamisesta. Kyseisiä asiakirjoja ei ole liitetty tilintarkastusdokumentaatioon, sillä tilintarkastaja on ammatillisen harkintansa perusteella katsonut, ettei se ole tarpeellista.

Kirjanpitolautakunnan poistoyleisohjeen 16.10.2007 mukaan erilaisten pitkävaikutteisten menojen aktivointi on mahdollista erityistä varovaisuutta noudattaen vain, jos kirjanpitolaain (1336/1997) 5 luvun 1 §:ssä säädetyt yleiset edellytykset täyttyvät. Kirjanpitolautakunnan mukaan aktivointiedellytyksenä on, että kirjanpitolautakunnan laatii erityistä varovaisuutta noudattaen tuottoarvolaskelman, joka osoittaa, että aktivoidusta hyödykkeestä kertyy todennäköisesti kyseisen tilikauden päättymisen jälkeen vähintään aktivoitua määrää vastaava tulo. Kirjanpitolautakunnan lausunnon 1579/1999 mukaan muiden menojen kuin käyttö- ja vaihto-omaisuuden hankintamenon aktivointi

koskevat säännökset kirjanpitolaissa ovat tahdonvaltaisia, mutta suoriteperusteen mukainen kuluksi kirjaaminen on aina hyvän kirjanpitolaitoksen ja kirjanpitolaissa tarkoitetun varovaisuuden periaatteen



mukainen menettelytapa. Kirjanpitolautakunnan poisto-yleisohjeessa tarkemmin kuvatulla tavalla muiden pitkävaikutteisten menojen aktivoiminen on mahdollista vain erityistä varovaisuutta noudattaen ja jos on mahdollista osoittaa, että aktivoidusta hyödykkeestä kertyy vähintään aktivoitua määrää vastaava tulo tilikauden päättymisen jälkeen. Pääsääntö on, että jos aktivointiedellytykset eivät täyty, meno käsitellään kirjanpidossa vuosikuluna.

Hyvään tilintarkastustapaan kuuluu tarkastustyön dokumentointivelvollisuus. Kansainvälinen tilintarkastusstandardi ISA 230 (Tilintarkastusdokumentaatio) ohjeistaa yksityiskohtaisesti dokumentoinnin laatimista ja sisältöä sen varmistamiseksi, että tilintarkastusstandardissa ISA 200 määritellyt tilintarkastajan yleiset tavoitteet saavutetaan. Dokumentaation perusteella tulee pystyä toteamaan, että tilintarkastajan raportointi on tilintarkastuksessa tehtyjen havaintojen mukaista. Tilintarkastuslautakunnan ratkaisukäytännössä on otettu huomioon, että eri tilintarkastajat voivat samasta aineistosta päätyä erilaisiin perusteluihin lopputuloksiin. Tämä edellyttää, että toimeksiannon perusteella tehty työ on dokumentoitu. Toimeksiannon vastaanottaneella tilintarkastajalla on velvollisuus dokumentoida työnsä ja tehdä johtopäätöksensä dokumentoidusta aineistosta.

Tilintarkastuslautakunta toteaa, että tilintarkastajan tulee laatia riittävä tilintarkastusdokumentaatio, jonka perusteella on mahdollista saada käsitys suoritettujen tilintarkastustoimenpiteiden tuloksista, hankitusta tilintarkastusevidenssistä ja asiassa muodostetuista johtopäätöksistä. Jälkikäteiset selvitykset, joissa viitataan tilintarkastusdokumentaation ulkopuoliseen aineistoon, eivät korvaa tilintarkastusdokumentaatiota. Tilanteessa, jossa tilintarkastusdokumentaatioon kirjatut havainnot ovat ristiriidassa asiassa muodostetun johtopäätöksen kanssa, tilintarkastajan velvollisuutena on huolehtia siitä, että johtopäätöstä tukeva evidenssi on dokumentoitu asianmukaisesti.

Tilintarkastaja on kertonut hankkineensa erityisen kirjallisen vahvistusilmoituksen kirjanpidollisiin arvioihin liittyen. ISA 580 -standardissa (Kirjalliset vahvistusilmoitukset) todetaan, että kirjalliset vahvistusilmoitukset eivät yksinään tuota tarpeellista määrää tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä, eikä se vaikuta tilintarkastajan hankkimaan muuhun tilintarkastusevidenssiin. Tilintarkastuslautakunta on aikaisemmassa ratkaisukäytännössään todennut, että vahvistusilmoituskirje ei korvaa tarkastustoimenpiteitä, vaan tilintarkastajan on aina hankittava varmuus tilinpäätöksen oikeellisuudesta tarkastusta tekemällä.

Tilintarkastuslautakunta toteaa, että tilanteessa, jossa tilintarkastaja ei hankkimansa tilintarkastusevidenssin perusteella pysty varmistumaan aktivointien asianmukaisuudesta, ei ole riittävää, että tilintarkastaja raportoi havainnoistaan tilintarkastusmuistiolla tai muulla siihen rinnastuvalla tavalla, vaan tilintarkastajan on suoritettava lisää tarkastustoimenpiteitä evidenssin hankkimiseksi. Jos tilintarkastaja ei pysty hankkimaan lisää tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä, hänen on arvioitava, onko käsillä ISA 705 -standardin (Riippumattoman tilintarkastajan tilintarkastuskertomukseen sisältyvän lausunnon mukauttaminen) mukaiset olosuhteet, joissa tilintarkastuskertomukseen sisältyvää lausuntoa tulisi mukauttaa. Tilintarkastuslautakunnan käytössä olleesta tilintarkastusdokumentaatiosta ei ilmene, onko tilintarkastaja arvioinut edellytyksiä tilintarkastuskertomuksen mukauttamiselle tai miten tilintarkastaja on päätenyt johtopäätökseen siitä, että hänen muistiollaan raportoidut seikat eivät ole sellaisia, jotka edellyttäisivät tilintarkastuskertomuksen mukauttamista.

Tilintarkastuslautakunta toteaa, että aktivointien vaikutusta tilikauden tulokseen voidaan pitää merkittävänä. Aktivoinnit ovat vaikuttaneet tulokseen ja oman pääoman määrään ja siten tilinpäätöksen antamaan kuvaan yhtiön toiminnasta ja taloudellisesta asemasta. Tilintarkastajan on tullut ISA 540 -standardin (Kirjanpidollisten arvioiden – mukaan lukien käypää arvoa koskevat kirjanpidolliset arviot – ja niistä tilinpäätöksessä esitettävien tietojen tarkastaminen) mukaisesti hankkia tarpeellinen määrä tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä siitä, ovatko tilinpäätökseen sisältyvät kirjanpidolliset arviot sovellettava tilinpäätösnormisto huomioon ottaen kohtuullisia. Dokumentaation perusteella tilintarkastuksessa on kiinnitetty huomiota muiden pitkävaikutteisten menojen aktivointiin liittyvään



menettelyyn ja aktivointeihin liittyvään epävarmuuteen. Tilintarkastusdokumentaatiosta ei kuitenkaan ilmene, miten tilintarkastaja on päätenyt johtopäätökseen siitä, että muiden pitkävaikutteisten menojen aktivointiedellytykset täyttyvät ja että aktivoinnit on tehty määrältään oikein. Lautakunta toteaa, että tilintarkastusdokumentaatio on aktivointien tarkastamisen osalta puutteellista. Tilintarkastaja on menetellyt tilintarkastuslain 4 luvun 3 §:n edellyttämän hyvän tilintarkastustavan vastaisesti.

Luottotappiovaraus

Konsernitilinpäätöksessä 31.12.2018 on kirjattu luottotappiota noin 0,5 miljoonaa euroa. Luottotappiovarausta ei ole kirjattu. Liitetietona on esitetty, että luottotappioksi kirjataan saatavat, joihin liittyy kuolemantapaus tai petostapaus, sekä muut pysyvästi menetetyt lainasaatavat.

Tilintarkastaja on raportissaan 3.4.2019 todennut Emon hallitukselle, että Emon luottotappioiden kirjauskäytäntö on aggressiivinen, koska lainasaamisista kirjataan alas vain väärinkäytös- ja kuolintapauksiin liittyvät lainasaamiset, eikä luottotappiovarauksia kirjata. Lisäksi raportissa todetaan, että alaskirjaukset olivat 0,4 prosenttia saatavakannan arvosta, kun eurooppalaisten pankkien keskimääräinen luottotappiovaraus vakuudellisissa lainoissa on noin kolme prosenttia. Tilintarkastaja on suositellut noudattamaan nykyistä varovaisempaa menettelyä luottotappioiden kirjaamisessa.

Tilintarkastajan selvityksessä, joka on päivätty 4.3.2024, on tarkemmin käyty läpi sitä, miten Emossa on arvioinut luottotappion ja luottotappiovarauksen kirjaamisedellytyksiä. Tilintarkastaja kertoo, että hän on arvioinut johdon esittämiä tietoja ja todennut, että ne tukevat Emo-konsernissa noudatetun kirjaamisperusteen asianmukaisuutta. Lisäksi tilintarkastaja kertoo pyytäneensä Emo-konsernin johdolta erityisen vahvistusilmoituksen kirjanpidollisista arvioista.

Kirjanpitolain 3 luvun 3 §:n 1 momentin 4 kohdan ilmaisema varovaisuusperiaate edellyttää, että tilinpäätöksessä otetaan huomioon kaikki poistot ja arvonalennukset vastaavista sekä velkojen arvon lisäykset samoin kuin kaikki päätyneeseen tai aikaisempiin tilikausiin liittyvät ennakoitavissa olevat vastuut ja mahdolliset menetykset, vaikka ne tulisivat tietoon vasta tilikauden päättymisen jälkeen.

Kirjanpitolain 5 luvun 14 §:n 1 momentin mukaan tuloslaskelmassa on vähennettävä velvoitteista vastaisuudessa aiheutuvat menot ja menetykset, jos ne kohdistuvat päätyneeseen tai aikaisempaan tilikauteen; niiden toteutumista on tilinpäätöstä laadittaessa pidettävä varmana tai todennäköisenä; niitä vastaava tulo ei ole varma eikä todennäköinen; sekä ne perustuvat lakiin tai kirjanpitovelvollisen sitoumukseen sivullista kohtaan. Pykälän 2 momentin mukaan jos 1 momentissa tarkoitettujen menon tai menetyksen täsmällinen määrä ja toteutumisajankohta tiedetään, merkitään se taseessa luonteensa mukaiseen vieraan pääoman erään tai siirtovelkoihin. Muussa tapauksessa se merkitään pakolliseksi varaukseksi.

Tilintarkastuslautakunta toteaa, että Tyttären liiketoiminnan luonteesta johtuen luottotappioiden syntyminen yhtiön harjoittaessa sen tavanomaista liiketoimintaa on ollut ennakoitavissa. Tilintarkastajan on siten tullut arvioida, täyttyykö käsillä olevassa asiassa edellytykset kirjanpitolain 5 luvun 14 §:n mukaisen pakollisen varauksen merkitsemiselle. Kyseinen tieto on merkityksellinen tilinpäätöksen antamisen oikean ja riittävän kuvan kannalta. Tilintarkastajan saama kirjallinen vahvistusilmoitus kirjanpidollisista arvioista ei yksinään tuota tarpeellista määrää tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä, eikä se vaikuta tilintarkastajan hankkimaan muuhun tilintarkastusevidenssiin. Vahvistusilmoituskirje ei korvaa tarkastustoimenpiteitä, vaan tilintarkastajan on aina hankittava varmuus tilinpäätöksen oikeellisuudesta tarkastusta tekemällä.

Tilintarkastaja on raportoinnissaan kiinnittänyt huomiota yhtiössä noudatettuun luottotappion ja luottotappiovarauksen kirjaamistapaan, ja raportoinut niistä muistiolla Emon hallitukselle. Tilintarkastuslautakunta toteaa, että tilintarkastajan on tullut suorittaa riittäviä ja asianmukaisia tarkastustoimenpiteitä sen arvioimiseksi, onko yhtiön soveltama luottotappiovarauksen kirjaamistapa ollut



asianmukainen ja sovellettavan tilinpäätösnormiston mukainen. Tilintarkastajan on tullut myös arvioida, mikä vaikutus yhtiön soveltamalla kirjaamistavalla on ollut tilinpäätöksen antaman oikean ja riittävän kuvan kannalta.

Lautakunnan käytössä olleesta tilintarkastusdokumentaatiosta ei ilmene mitä tarkastustoimenpiteitä tilintarkastaja on suorittanut luottotappiovarauksen tarkastamiseksi. Tilintarkastusdokumentaatiosta ei ilmene, millä perusteella tilintarkastaja on katsonut, että luottotappiovarauksen kirjaamatta jättämiselle on ollut asianmukainen peruste ja että Emon soveltama kirjaamiskäytäntö on ollut sovellettavan tilinpäätösnormiston mukainen. Tilintarkastaja on menetellyt tilintarkastuslain 4 luvun 3 §:n edellyttämän hyvän tilintarkastustavan vastaisesti.

Lainasaamisten luokittelu

Konsernitilinpäätöksen 31.12.2018 mukaan lyhytaikaisten lainasaamisten määrä on ollut 121 miljoonaa euroa. Liitetietona esitetään, että kaikki lainasaamiset on tilinpäätöksessä esitetty lyhytaikaisina saamisina, ja että kyseiseen erään on sisällynyt myös pitkäaikaisia saamia. Konsernitilinpäätöksen 31.12.2019 vertailutietona esitetään, että 2018 lyhytaikaisten lainasaamisten määrä on ollut 6,2 miljoonaa euroa.

Tilintarkastaja on selvityksessään 4.3.2024 muun ohella kertonut, että lainasaamiset-erä on koostunut jatkuvista luotoista, jotka olivat ennalta sovittuun luottorajaan asti jatkuvasti kuluttajan käytettävissä ilman erillistä luottopäätöstä. Luoton maksuaika jousti, sillä velallisen oli mahdollista tehdä muutoksia lainan lyhennyserän suuruuteen tai lainan eräpäivään. Siten asiakaskäyttäytymisestä johtuen luotot saattoivat olla Emo-konsernissa lyhytaikaisia tai pitkäaikaisia luottoja. Tilintarkastajan mukaan kirjanpidollisen arvion tekemiseen lainasaamisten jakautumisesta lyhytaikaiseen ja pitkäaikaiseen osuuteen liittyi huomattava arviointiepävarmuus. Tilintarkastaja kertoo käyneensä tilintarkastuksen 2018 yhteydessä keskusteluja Emo-konsernin johdon kanssa ja lisäksi hän on pyytänyt erityisen vahvistusilmoituksen lainasaatavien luokittelusta. Tilintarkastaja on lisäksi raportoinut lainojen jaotteluun liittyvistä havainnoistaan 3.4.2019 Emon hallitukselle. Tilintarkastusdokumentaatioon sisältyvässä työpaperissa on todettu, että tilinpäätöksessä esitettävien tietojen kannalta saatavien ja lainojen luokitteluun lyhytaikaiseen ja pitkäaikaiseen on asianmukainen.

Kirjanpitolain 4 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan pitkäaikaiseksi katsotaan saaminen tai se osa saamisesta, joka erääntyy maksettavaksi yhtä vuotta pidemmän ajan kuluttua. Muut saamiset ovat lyhytaikaisia.

Tilintarkastuslautakunta toteaa, että jatkuville eli niin sanotuille limiittimuotoisille luotoille on tyyppillistä se, että niiden takaisinmaksupäivä ei ole ennalta tiedossa. Tilintarkastusdokumentaation ja asiassa saadun selvityksen perusteella jatkuvien luottojen takaisinmaksua ei myöskään ollut rajattu vuoteen tai sitä lyhyempään aikaan. Varovaisuuden periaatteen mukaista on tällaisessa tilanteessa luokitella saaminen pitkäaikaiseksi. Saamisten jaottelussa lyhytaikaiseen ja pitkäaikaiseen on kyse tilinpäätöksen antaman oikean ja riittävän kuvan kannalta merkityksellisestä seikasta, esimerkiksi maksuvalmiuden arvioimisen kannalta. Tilintarkastajan on tullut suorittaa tarkastustoimenpiteitä sen arvioimiseksi, onko yhtiön lainasaamisten jaottelua koskeva käytäntö ollut asianmukainen. Lisäksi tilintarkastajan on tullut arvioida mikä vaikutus yhtiön soveltamalla kirjaamiskäytännöllä on ollut tilinpäätöksen antaman oikean ja riittävän kuvan kannalta.

Tilintarkastaja on tilikauden 1.1.–31.12.2018 tilintarkastusta tehdessään kiinnittänyt huomiota Emossa noudatettuun käytäntöön lainasaamisten luokittelussa ja raportoinut havainnoistaan Emon hallitukselle 3.4.2019. Muistion perusteella tilintarkastaja on ollut tietoinen siitä, että yhtiön noudattaman kirjaamistavan seurauksena tilinpäätöksessä on esitetty lyhytaikaisina saamisina myös sellaisia saamia, jotka erääntyvät maksettavaksi myöhemmin kuin vuoden kuluttua. Tilintarkastajan pyytämä erityinen kirjallinen vahvistusilmoitus lainojen jaotteluun liittyen ei yksinään tuota tarpeellista määrää tarkoitukseen



soveltuvaan tilintarkastusevidenssiä, eikä se vaikuta suoritettaviin tilintarkastustoimenpiteisiin ja tilintarkastajan hankkimaan muuhun tilintarkastusevidenssiin.

Tilintarkastuslautakunta toteaa, että tilintarkastusdokumentaatiosta ei ilmene, miten tilintarkastaja on muodostanut käsityksen yhtiön soveltaman lainasaamisten jaottelua koskevan kirjaamiskäytännön asianmukaisuudesta. Tilintarkastusdokumentaatiosta ei ilmene, mitä tarkastustoimenpiteitä tilintarkastaja on suorittanut lainasaamisten jaottelun asianmukaisuuden tarkastamiseksi. Dokumentaatiosta ei myöskään ilmene, miten tilintarkastaja on arvioinut lainasaamisten esittämistävän asianmukaisuutta sovellettavan tilinpäätösnormiston kannalta. Dokumentaatio ei osoita, että Emon soveltamalle lainasaamisten jaottelulle lyhytaikaisiin ja pitkäaikaisiin on ollut perusteita tilikauden kirjanpidossa. Lautakunta katsoo tilintarkastajan toimineen tilikauden kirjanpidon tarkastamisessa hyvän tilintarkastustavan vastaisesti. Tilintarkastaja ei voi hyväksyä sitä, että liitetiedolla korjataan kirjanpidon tai tilinpäätöksen virheellisyyksiä, ellei erillinen sääntely sitä mahdollista. Tilintarkastusdokumentaatiosta ei käy ilmi tilintarkastajan suorittamat tarkastustoimenpiteet kirjanpidollisten arvioiden ja niihin liittyvän arviointiepävarmuuden tarkastamiseksi. Tilintarkastusdokumentaatio, tilintarkastajan raportointi ja tilintarkastajan antama selvitys eivät tue käsitystä siitä, että lainasaamisten jaottelu on tapahtunut kirjanpitolain 4 luvun 7 §:n 1 momentin mukaisesti. Lautakunta katsoo, että tilintarkastaja on menetellyt tilintarkastuslain 4 luvun 3 §:n edellyttämän hyvän tilintarkastustavan vastaisesti.

Osingonjako ja omien osakkeiden hankinta

Emon tilikauden 1.1.–31.12.2017 toimintakertomuksessa on hallituksen ehdotus osingonjaosta ja laskelma jakokelpoisista varoista. Toimintakertomuksen mukaan Emo-konsernin rahoitusfasiliteetteihin liittyy ehtoja, jotka edellyttävät vahvan kannattavuuden ja vakavaraisuuden säilyttämistä. Hallituksen mukaan osingonmaksulla olisi merkittävä kielteinen vaikutus konsernin vakavaraisuuteen ja maksuvalmiuteen. Hallituksen mukaan oma pääoma vaati vahvistamista ja että kaikella osingonjaolla olisi kielteinen vaikutus vakaavaraisuuteen ja ennustettua kasvua hidastava vaikutus. Tilinpäätöksen 31.12.2017 mukaan hallitus esittää, että tilikauden tuloksesta ei jaeta osinkoa A-osakkeille. Emon varsinainen yhtiökokouksen 18.5.2018 tekemän päätöksen perusteella Emossa on päätetty jakaa osinkoa siten, että B- ja C-osakkeille maksetaan yhtiöjärjestyksen mukainen osinko. Yhtiöjärjestyksen perusteella osinkoa maksetaan B-osakkeelle 34 euroa per kuukausi ja C-osakkeelle 38 euroa per kuukausi. Emo jakoi tilikauden 2018 aikana osinkoa yhteensä 0,25 miljoonaa euroa. Lisäksi Emon tilinpäätöksen 31.12.2018 mukaan Emo on hankkinut tilikauden aikana omia osakkeitaan yhteensä noin 4,68 miljoonan euron arvosta. Tilintarkastusdokumentaatioon sisältyvissä Emon hallituksen kokousten pöytäkirjoissa on päivämäärillä 25.1.2018, 16.2.2018, 23.2.2018, 29.3.2018 ja 25.10.2018 käsitelty Emon omien osakkeiden hankintaa.

Osakeyhtiölain (624/2006) 13 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan yhtiön varoja voidaan jakaa osakkeenomistajille vain sen mukaan mitä osakeyhtiölaissa säädetään voiton jaosta (osinko) ja varojen jakamisesta vapaan oman pääoman rahastosta ja 3 kohdan mukaan omien osakkeiden hankkimisesta ja lunastamisesta. Pykälän [3] momentin mukaan muu liiketapahtuma, joka vähentää yhtiön varoja tai lisää sen velkoja ilman liiketaloudellista perustetta, on laitonta varojenjako. Osakeyhtiölain 13 luvun 2

§:n mukaan varoja ei saa jakaa, jos jaosta päätettäessä tiedetään tai pitäisi tietää yhtiön olevan maksukyvytön tai jaon aiheuttavan maksukyvyttömyyden. Osakeyhtiölain 13 luvun 3 §:n mukaan varojen jakaminen perustuu viimeksi vahvistettuun tilinpäätökseen. Jos yhtiössä on lain tai yhtiöjärjestyksen mukaan velvollisuus valita tilintarkastaja, tilinpäätöksen on oltava tilintarkastettu. Jaossa on otettava huomioon tilinpäätöksen laatimisen jälkeen yhtiön taloudellisessa asemassa tapahtuneet olennaiset muutokset. Osakeyhtiölain 13 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan varojen jakamisesta päätetään yhtiökokouksessa. Osakeyhtiölain 6 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan hallitus tai hallituksen jäsen ei saa noudattaa yhtiökokouksen päätöstä, joka on osakeyhtiölain tai yhtiöjärjestyksen vastaisena pätemätön. Tilintarkastajan velvollisuutena on esittää tilintarkastuskertomuksessa huomautus tilintarkastuslain 3 luvun



5 §:n 5 momentin 2 kohdan mukaan, jos yhtiön hallituksen jäsen on rikkonut yhteisöä koskevaa lakia tai yhtiöjärjestystä.

Tilintarkastusdokumentaatioon sisältyy työpaperit oman pääoman ja osingonjaon tarkastamisesta sekä tilintarkastajan osana hallinnon tarkastusta läpikäymät Emon hallituksen pöytäkirjat ja varsinaisen yhtiökokouksen pöytäkirja. Työpapereissa on tarkastettu osingonjaon ja omien osakkeiden hankinnan matemaattista oikeellisuutta. Tilintarkastusdokumentaatioon sisältyvistä Emon hallituksen pöytäkirjoista tai hallinnon tarkastusta koskevista työpapereista ei ilmene, miten hallitus on arvioinut yhtiön maksukykyä, osingon maksamisen tai yhtiön omien osakkeiden hankkimisen edellytyksiä.

Yhtiön hallituksen tehtävänä on arvioida ennen yhtiön varojen jakoa, onko yhtiön maksuvalmius sellaisella tasolla, joka mahdollistaa osakeyhtiölain mukaisen varojen jakamisen. Maksuvalmiutta on myös arvioitava yhtiön hankkiessa tai lunastaessa sen omia osakkeita. Kun kyse on konsernista, emoyhtiön varojen jakaminen ei saa vaarantaa konsernin maksukykyisyyttä. Tilintarkastajan tulee osana hallinnon tarkastusta tarkastaa yhtiön johdon toiminnan lainmukaisuutta, ja edellytysten täytyessä, raportoida havainnoistaan asianmukaisella tavalla.

Tilintarkastuslautakunta toteaa, että sen käytössä olleesta tilintarkastusdokumentaatiosta ei ilmene tilintarkastajan johtopäätöstä ja suorittamia tarkastustoimenpiteitä sen toteamiseksi, että Emon hallituksen toiminta osakeyhtiön varojen jakamiseksi on tapahtunut osakeyhtiölain 13 luvun varojen jakoa koskevien säännösten ja osakeyhtiölain 6 luvun 2 §:n mukaisesti tilikaudella 1.1.–31.12.2018. Hallinnon tarkastusta koskevan tilintarkastusdokumentaation perusteella tilintarkastuksessa ei ole kiinnitetty huomiota siihen, ettei hallitus ole arvioinut yhtiön tai konsernin maksukykyä ennen osingon maksamista tai omien osakkeiden hankkimista. Konsernissa tehtyjen huomattavien aktivointien johdosta tilintarkastajan olisi tullut erityisesti kiinnittää huomiota aktivointeihin liittyviin merkittäviin tulonodotuksiin ja niiden vaikutuksiin yhtiön ja konsernin maksuvalmiuden kannalta. Lautakunta katsoo, että tilintarkastaja on menetellyt hallinnon tarkastuksessa tilintarkastuslain ja hyvän tilintarkastustavan vastaisesti.

Kovenanttiehdot

Tilinpäätöksen 31.12.2018 liitetietojen mukaan konsernin ja sen rahoittajan väliseen strukturoituun rahoitusjärjestelyyn on liittynyt kovenanttiehtoja lainaportfolioiden tuoton ja yhtiön vakavaraisuuden osalta. Tilinpäätöksen mukaan kovenanttiehtoja ei ole rikottu tilikauden 2018 aikana.

Tilintarkastusdokumentaatioon sisältyvässä työpaperissa kovenanttiehtojen tarkastamisesta todetaan, että tilintarkastaja on tarkastanut kovenanttien (neljä kappaletta) täyttymisen ehdot ja todennut että ne täyttyvät per 31.12.2018. Kovenantit koskivat likviditeettiä, kannattavuutta, vieraan ja oman pääoman suhdetta ja nettovarallisuutta. Dokumentaation mukaan yhtiö sopi loppuvuodesta 2018 kovenanttiehtoihin tehtävistä väliaikaisista muutoksista, sillä kovenantit olivat vaarassa rikkoontua. Alkuperäiseen sopimukseen perustuva vipukerroinkovenantti sai olla enintään kuusi, mutta sallittua vipukertoimen tasoa nostettiin siten, että vipukerros sai olla enintään 8 ajanjaksolla syyskuu-marraskuu 2018, minkä jälkeen vipukerros sai olla enintään 7,5.

Työpapereissa on tarkastettu vipukerroinkovenantin (vieras pääoma / nettovarallisuus) täyttymistä. Työpapereissa todetaan, että vipukerros on ollut 7,23, kun konsernin vieras pääoma on ollut yhteensä noin 138 miljoonaa euroa ja aineettomilla hyödykkeillä oikaistu nettovarallisuus on ollut noin 16 miljoonaa euroa. Dokumentaatioissa esitetyllä laskukaavalla ja siihen syötetyillä luvuilla laskettu vipukerroinkovenantin arvo kuitenkin poikkeaa tilintarkastusdokumentaatioissa esitetystä arvosta. Tähän seikkaan ei ole tilintarkastusdokumentaatioissa kiinnitetty huomiota. Kovenanttien tarkastamisessa on tullut noudattaa korostuneen huolellista menettelyä, kun otetaan huomioon kovenanttien merkitys yhtiöiden toimintaedellytysten ja toiminnan jatkuvuuden kannalta. Tilintarkastuslautakunta katsoo, että tilintarkastajan on menetellyt tilintarkastuslain 4 luvun 1 §:ssä säädetyn huolellisuuden vaatimuksen ja tilintarkastuslain 4 luvun 3 §:ssä säädetyn hyvän tilintarkastustavan vastaisesti.



Toiminnan jatkuvuus (going concern)

Tilintarkastaja on antanut Emon ja Tyttären tilikauden 1.1.–31.12.2018 tilintarkastuksista vakionuotoiset tilintarkastuskertomukset. Konsernin tilikauden tulos oli tilinpäätöksen 31.12.2018 mukaan 0,4 miljoonaa euroa ja oma pääoma 63,6 miljoonaa euroa. Konsernin lyhytaikaisten saamisten määrä oli tilinpäätöksen 31.12.2018 mukaan 144 miljoonaa euroa. Saamiset ylittivät lyhytaikaiset velat, jotka olivat 111,3 miljoonaa euroa.

Tilintarkastaja on raportoinut Emon hallitukselle tilintarkastuksessa tekemistään havainnoista 3.4.2019 päivätyllä tilintarkastusmuistiolla. Tarkastusmuistiossa on esitetty laskelma, jolla tilintarkastaja on kiinnittänyt huomiota siihen seikkaan, että konsernin tilikauden tulos on pitkävaikutteisten menojen aktivoinnit ja poistot huomioiden -14,3 miljoonaa euroa. Lisäksi muistiossa todetaan, että lyhytaikaiset velat ylittävät lyhytaikaiset saamiset, kun otetaan huomioon se seikka, ettei saatavakanta todellisuudessa muodostu kokonaan lyhytaikaisista saamisista. Kun tämän lisäksi huomioidaan Emon negatiivinen kassavirta (huomioiden aktivoitunut asiakashankintakulut), Emo on riippuvainen vuoden 2019 rahoituskerrosten onnistumisesta.

Tilintarkastaja on selvityksissään todennut, etteivät mitkään hänen 3.4.2019 Emon hallitukselle raportoimista seikoista olleet sellaisia, jotka olisivat edellyttäneet tilintarkastuskertomuksessa annettavan lausunnon mukauttamista. Tilintarkastaja kertoo selvityksessä arvioineensa ja harkinneensa yhtiön kykyä jatkaa toimintaansa tilintarkastustoimeksiannon suorittamisen aikana käytettävissä olleilla tiedoilla, eikä hän katsonut tarvetta mukauttaa tilintarkastuskertomusta millään tavoin. Tilintarkastaja on antamassaan selvityksessä myös todennut, ettei hänen Emon hallitukselle antamansa raportti pidä sisällään huomiota tai johtopäätöstä siitä, että Emon toiminnan jatkuvuuden edellytyksenä käytännössä on rahoitusneuvottelujen onnistuminen. Havainto ei liity toiminnan jatkuvuutta koskeviin uhkisiin eikä havainto ole sellainen, että se johtaisi asian raportoimiseen tilintarkastuskertomuksessa. Tilintarkastaja kertoo selvityksessään, että Emon ja Tyttären tilikauden 2018 tilintarkastuksen suunnitteluvaiheessa suoritettujen riskienarviointitoimenpiteiden, aikaisempien tilikausien tilintarkastusevidenssin ja ammatillisen harkinnan perusteella johtopäätös oli, ettei ollut merkittävää aihetta epäillä yhtiön kykyä jatkaa toimintaansa. Tarkastuksen päättämävaiheessa ei tullut esille mitään sellaista tilintarkastusevidenssiä, joka olisi antanut aihetta muuttaa riskiarviota. Johto ei tuonut vahvistusilmoituskirjeessä esille mitään poikkeavia kannanottoja. Tilintarkastajan mukaan konserni oli onnistunut toimintahistoriassaan oman pääoman ehtoisen rahoituksen hankkimisessa ja konsernilla oli realistiset mahdollisuudet rahoittaa uudelleen kulloinkin erääntymässä olevat lainansa. Tilintarkastajan mukaan Emo-konserni oli onnistunut kasvattamaan solmimiensa strukturoitujen rahoitusjärjestelyiden maksimikokoa ja eräs Tyttären tytäryhtiöistä oli sopinut pitkäaikaisesta rahoitussopimuksesta ja siihen sisältyvästä lisäoptiosta.

Tilintarkastajan on tilintarkastuslain 3 luvun 5 §:n 7 momentin nojalla annettava tilintarkastuskertomuksessa tarpeelliset lisätiedot seikoista, jotka voivat antaa olennaista aihetta epäillä yhtiön kykyä jatkaa toimintaansa. Tilintarkastajan on mainitun momentin ja ISA 570 (Toiminnan jatkuvuus) -standardin perusteella arvioitava toiminnan jatkuvuutta ja siitä tilintarkastuskertomukseen aiheutuvia vaikutuksia. Tilintarkastajan tulee noudattaa riittävää ammatillista kriittisyyttä (TTL 4:1). Tilintarkastuslain esitöiden mukaan erityisen korostuneessa asemassa [ammatillinen kriittisyys] on esimerkiksi, kun tilintarkastaja käy läpi toimivan johdon arvioita käyvästä arvoista, arvonalennuksista, varauksista ja vastaisista rahavirroista, joilla on vaikutusta yhteisön toiminnan jatkuvuudelle (HE 70/2016 vp, s. 32). Kun toiminnan jatkuvuutta vaarantavia seikkoja ilmenee kirjanpidosta, tilinpäätöksestä ja tilintarkastajan tilintarkastuksessa tekemien havaintojen perusteella, tilintarkastajan on suoritettava tarkastustoimenpiteitä toiminnan jatkuvuuden arvioimiseksi. Mikäli tilintarkastaja ei anna tilintarkastuslain 3 luvun 5 §:n 7 momentin nojalla lisätietoja, tilintarkastuskertomuksen tueksi on hankittava riittävä määrä tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä. Dokumentaation perusteella tulee pystyä toteamaan, että



tilintarkastajan raportointi on tilintarkastuksessa tehtyjen havaintojen mukaista. Mikäli lisätieto puuttuu perusteettomasti tai evidenssiä ei ole hankittu mukauttamattoman kertomuksen tueksi, tilintarkastaja on toiminut tilintarkastuslain ja hyvän tilintarkastustavan vastaisesti.

Tilintarkastuslautakunta toteaa, että Emo-konsernin tilintarkastuksessa tehtyjen havaintojen ja tilintarkastajan hankkiman tilintarkastusevidenssin perusteella konsernin taloudellinen tila tilinpäätöshetkellä 2018 ei enää tukenut tilintarkastajan aikaisempaa käsitystä konsernin mahdollisuuksista saada oman pääoman ehtoista rahoitusta. Tilintarkastuslautakunnan käytössä olleen dokumentaation perusteella konsernin rahoitusjärjestelyjen toteutumiseen liittyi epävarmuutta, joka tilintarkastajan on tullut ottaa huomioon. Tilintarkastaja on Emon hallitukselle osoittamassaan muistiossa raportoinut seikoista, jotka ovat olleet merkityksellisiä myös toiminnan jatkuvuuden kannalta. Näitä seikkoja ovat olleet esimerkiksi konsernin lyhytaikaisten velkojen ja saamisten suhde, konsernin tilikauden tappio, kun huomioidaan aktivointien vaikutus, sekä Emon negatiivinen kassavirta. Konsernin rahoitusjärjestelyihin liittyneiden kovenanttiehtojen seurauksena myös kovenanttien ja niiden perusteena olleiden tilinpäätöserien tarkastamiseen on tullut kiinnittää jatkuvuuden arvioinnissa huomiota ja noudattaa korostuneen huolellista menettelyä. Tilintarkastajan on tullut säilyttää riittävä (korostunut) ammatillinen kriittisyys ja huomioida rahoitukseen liittyvä epävarmuus osana suorittamaansa jatkuvuusarviota.

Lautakunnan käytössä olleesta tilintarkastusdokumentaatiosta ei ilmene, miten tilintarkastaja on arvioinut raportointinsa havaintojen merkitystä toiminnan jatkuvuuden kannalta. Tilintarkastuslautakunnan käytettävissä olevasta tilintarkastusdokumentaatiosta ei löydy tilintarkastusevidenssiä toiminnan jatkuvuuteen liittyvistä tilintarkastustoimenpiteistä. Tilintarkastaja on antanut vakiomuotoiset tilintarkastuskertomukset Emon ja Tyttären tilikauden 1.1.–31.12.2018 tilintarkastuksista, vaikka tilintarkastajan hankkiman tilintarkastusevidenssin perusteella on ollut olemassa tilintarkastuslain 3 luvun 5 §:n 7 momentissa tarkoitettuja seikkoja, jotka ovat voineet antaa olennaista aihetta epäillä yhtiöiden kykyä jatkaa toimintaansa. Tilintarkastuslautakunta katsoo, ettei tilintarkastaja ole hankkinut riittävää määrää evidenssiä arvioidakseen ja dokumentoidakseen johtopäätöstä siitä, ettei ole olemassa olennaista aihetta epäillä Emon ja Tyttären kykyä jatkaa toimintaansa. Tilintarkastaja on menetellyt tilintarkastuslain 4 luvun 3 §:ssä säädetyn hyvän tilintarkastustavan vastaisesti.

Tilintarkastajan raportointi

Tilintarkastaja on antanut Emon ja Tyttären tilikauden 1.1.–31.12.2018 tilintarkastuksista vakiomuotoiset tilintarkastuskertomukset ja raportoinut tilikauden 1.1.–31.12.2018 tilintarkastuksessa tekemistään havainnoista Emon hallitukselle osoittamallaan tilintarkastusmuistiolla.

Tilintarkastuslain 3 luvun 5 §:n 2 ja 3 momentin mukaan tilintarkastuskertomuksessa on annettava lausunto siitä: 1) antaako tilinpäätös noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikean ja riittävän kuvan yhteisön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta; 2) täyttääkö tilinpäätös lakisääteiset vaatimukset; 3) onko toimintakertomus laadittu noudattaen siihen sovellettavia säännöksiä; ja 4) ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot yhdenmukaisia. Edellä 2 momentissa tarkoitettu lausunto on vakiomuotoinen, varauman sisältävä tai kielteinen. Jos tilintarkastaja ei voi antaa lausuntoa, tilintarkastajan on ilmoitettava tästä tilintarkastuskertomuksessa.

Tilintarkastusdokumentaation perusteella tilintarkastaja on muun muassa havainnut, että lainasaamisten jaotteluun, muiden pitkävaikutteisten menojen aktivointiin ja luottotappiovarauksen kirjaamiseen on liittynyt huomattava määrä johdon harkintaa. Tilintarkastajan on tullut suorittaa asianmukaisia ja riittäviä tilintarkastustoimenpiteitä johdon kirjanpidollisten arvioiden tarkastamiseksi ISA 540 -standardin mukaisesti ja suorittaa tarkastus riittävä ammatillinen kriittisyys säilyttäen. Tilintarkastajan on tullut huomioida tilintarkastuskertomusta annettaessa muun muassa ISA 700 -standardi (Tilinpäätöstä koskevan lausunnon laatiminen ja kertomuksen antaminen (uudistettu)) ja ISA 705 -standardi



(riippumattoman tilintarkastajan tilintarkastuskertomukseen sisältyvän lausunnon mukauttaminen). Mainittujen standardien perusteella tilintarkastajan on tullut ottaa lausunnossaan kantaa siihen, onko tilinpäätös kaikilta olennaisilta osiltaan laadittu sovellettavan tilinpäätösnormiston mukaisesti ja onko tilinpäätöksessä kokonaisuutena väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa olennaista virheellisyttä. Jos tilintarkastaja ei pysty hankkimaan tarpeellista määrää tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä tehdäkseen johtopäätöksen siitä, ettei tilinpäätöksessä kokonaisuutena ole olennaista virheellisyttä, tilintarkastajan tulee mukauttaa tilintarkastuskertomukseen sisältyvää lausuntoansa.

Tilintarkastajan on tilintarkastuksessa tekemiensä havaintojen perusteella tullut arvioida, onko tilintarkastuksessa havaituista puutteista raportoiminen tilintarkastusmuistiolla ollut riittävää. Tilintarkastuslautakunta katsoo, että huomioiden tilintarkastuksessa havaittujen keskeisten seikkojen (aktiivointien vaikutus tilikauden tulokseen, lyhytaikaisten velkojen määrä, luottotappiovarauksen kirjaamatta jättäminen) laatu ja niiden välittömät vaikutukset tilinpäätöksen antaman oikean ja riittävän kuvan kannalta, tilintarkastajan on tullut joko mukauttaa tilikaudelta 1.1–31.12.2018 antamiensa tilintarkastuskertomuksia tai hankkia riittävä määrä tarkoitukseen soveltuvaa evidenssiä siitä, ettei Emon ja Tyttären tilinpäätöksiin sisälly olennaista virheellisyttä. Tilintarkastuslautakunnan käytössä olevasta tilintarkastusdokumentaatiosta ei ilmene, millä perusteella tilintarkastaja on päätenyt johtopäätökseen siitä, että raportointia tilintarkastusmuistiolla on pidettävä riittävänä. Tilintarkastusdokumentaatiosta ei ilmene perusteita vakiomuotoisten tilintarkastuskertomusten antamiselle Emon ja Tyttären tilikauden 1.1.–31.12.2018 tilintarkastuksista. Tilintarkastuslautakunta katsoo, että tilintarkastaja on menetellyt tilintarkastuslain ja hyvän tilintarkastustavan vaatimusten vastaisesti.

Tilikausi 2019

Osingonjako ja omien osakkeiden hankinta

Emon tilinpäätöksen 31.12.2018 toimintakertomuksessa kohdassa "hallituksen osingonjakoehdotus" todetaan, että tilikaudelta 2018 ei makseta osinkoa A-osakkeille, ja B- ja C-osakkeille maksetaan yhtiöjärjestyksen mukainen osinko. Yhtiöjärjestyksen mukaan B-osakkeelle maksetaan kuukausittain osinkoa 34 euroa ja C-osakkeelle 38 euroa. Konsernin tilinpäätöksen 31.12.2019 mukaan tilikauden aikana on maksettu osinkoa 0,99 miljoonan euroa. Konsernitilinpäätöksen 31.12.2019 liitetiedoissa oman pääoman erittelyissä todetaan, että Emo on hankkinut tilikauden aikana omia osakkeitaan yhteensä 10,25 miljoonan euron arvosta. Emon hankkimat omat osakkeet on pääasiassa konvertoitu muihin osakelajeihin. Omien osakkeiden hankinnan kassavaikutus on ollut 0,173 miljoonaa euroa.

Tilintarkastusdokumentaatioon sisältyy työpaperit oman pääoman ja osingonjaon tarkastamisesta. Työpaperiin kirjattuna johtopäätöksenä todetaan, ettei osingonjaosta per 31.12.2019 ole olennaista huomautettavaa. Työpapereissa on tarkastettu osingonjaon matemaattista oikeellisuutta, mutta ei arvioidu osingonjaon tai omien osakkeiden hankinnan edellytyksiä. Tilintarkastuslautakunnan käytössä olleeseen aineistoon ei sisälly Emon varsinaisen yhtiökokouksen päätöstä osingonjaosta. Hallituksen pöytäkirjoista ei ilmene, miten hallitus on arvioinut osinkojen maksamisen tai omien osakkeiden hankinnan edellytyksiä. Pöytäkirjoista ei myöskään ilmene Emon hallituksen arviota yhtiön maksukyvyistä varojen jaosta päätettäessä.

Tilintarkastajan on osana hallinnon tarkastusta tullut tarkastaa, onko yhtiön hallitus toiminut yhtiötä koskevien lakien ja yhtiöjärjestyksen mukaisesti. Osakeyhtiön varojen jakamisessa on noudatettava osakeyhtiölain 13 luvun säännöksiä. Tilintarkastajan tulee osana hallinnon tarkastusta tarkastaa yhtiön johdon toiminnan lainmukaisuutta, ja edellytysten täytyessä, raportoida havainnoistaan asianmukaisella tavalla.

Tilintarkastuslautakunta toteaa, että Emon tilinpäätöksessä 31.12.2019 on kuvattu toiminnan jatkuvuuteen liittyvää epävarmuutta. Emon tekemä saneeraushakemus ja konsernissa tehdyt merkittävät alaskirjaukset, kovenanttiehtojen rikkoontuminen ja tilinpäätöksen osoittama merkittävä tappio, sekä muut



seikat ovat erityisesti edellyttäneet, että tilintarkastaja hankkii riittävän määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä sen toteamiseksi, että yhtiön hallituksen päätös maksaa osinkoa ja hankkii yhtiön omia osakkeita tilikaudella 2019 on tapahtunut osakeyhtiölain 13 luvun varojen jakoa koskevien säännösten mukaisesti. Tilintarkastajan on olosuhteiden johdosta tullut erityisesti kiinnittää huomiota siihen, miten hallitus on arvioinut yhtiön ja konsernin maksukykyä, taloudellista asemaa ja siinä mahdollisesti tapahtuneita muutoksia.

Lautakunnan käytössä olleesta tilintarkastusdokumentaatiosta ei ilmene, miten tilintarkastaja on tarkastanut sen, että Emon hallitus on noudattanut osinkojen maksamisessa ja omien osakkeiden hankkimisessa osakeyhtiölain 13 luvun säännöksiä. Tilintarkastuslautakunta toteaa, että tilintarkastaja on menetellyt osakeyhtiön hallinnon tarkastamisessa hyvän tilintarkastustavan vastaisesti.

Yhteenveto

Tilintarkastuslautakunta toteaa, että tilintarkastajan suorittamissa Emon ja Tyttären tilintarkastuksissa 1.1.–31.12.2018 ja 1.1.–31.12.2019 on ollut merkittäviä puutteita. Tilintarkastajan menettely ei täytä tilintarkastuslain 4 luvun 3 §:n vaatimusta hyvän tilintarkastustavan noudattamisesta. Tilintarkastaja on lisäksi toiminut tilintarkastuslain 4 luvun 1 §:n ammattieettisiin periaatteisiin kuuluvan ammatillisen kriittisyyden vaatimuksen vastaisesti arvioidessaan tilinpäätöksen kannalta keskeisiä eriä, joissa ammatillisen kriittisyyden vaatimus on ollut korostunut. Lisäksi R on antanut vakiomuotoiset tilintarkastuskertomukset, vaikka hänen on tullut hankkimansa tilintarkastusevidenssin perusteella joko mukauttaa tilintarkastuskertomukseen sisältyvää lausuntoa tai hankkia lisää tilintarkastusevidenssiä vakiomuotoisen tilintarkastuskertomuksen tueksi.

Seuraamuksen määräämisessä huomioon otettavat seikat

Tilintarkastuslain 10 luvun 1 §:n mukaan huomautus on riittävä seuraamus, jos tilintarkastajan moitittava menettely on vähäinen, siihen liittyy lieventäviä asianhaaroja tai se on taloudellisesti vähämerkityksellinen. Jos edellä tarkoitettu menettely on sellainen, että huomautusta ei pidetä riittävänä seuraamuksena, tilintarkastuslautakunnan tulee antaa tilintarkastajalle varoitus. Lain 10 luvun 7 §:n mukaan seuraamuksesta päätettäessä on otettava huomioon kaikki asiaankuuluvat seikat.

R:n virheellinen menettely liittyy tilintarkastajan raportointivelvollisuuteen tilinpäätöksen tuloksen ja taseen oikeellisuudesta tilanteessa, jossa yhtiöiden velkojien asema on uhattuna, sekä tilintarkastustyön dokumentaation puutteisiin. Dokumentaatiopuutteiden vuoksi ei ole kaikilta osin mahdollista todentaa suoritettuja tilintarkastustoimenpiteitä ja hankittua evidenssiä. Havaitut puutteet ovat koskeneet toiminnan jatkuvuutta ja sellaisia tilinpäätöseriä, jotka ovat olleet arvionvaraisia tai joiden kirjaamisessa on tullut noudattaa tavanomaista huolellisempaa menettelyä. Lisäksi R on antanut vakiomuotoiset tilintarkastuskertomukset tilanteissa, joissa hänen on tullut hankkimansa tilintarkastusevidenssin perusteella arvioida edellytyksiä tilintarkastuskertomuksen mukauttamiselle. Tilintarkastusdokumentaatiota ja tilintarkastajan menettelyä on pidettävä siinä määrin puutteellisena, ettei huomautus ole riittävä seuraamus. Tilintarkastuslautakunta antaa R:lle varoituksen.

Sovelletut säännökset

Tilintarkastuslaki (1141/2015) 1 luku 1 §, 3 luku 5 §, 4 luku 1 §, 3 §, 7 luku 2 §, 5 §, 10 luku 1 § ja 7 §

Kirjanpitolaki (1336/1997) 3 luku 3 §, 4 luku 7 §, 5 luku 1 § ja 14 §

Osakeyhtiölaki (624/2006) 6 luku 2 §, 13 luku 1–3 § ja 6 §

Valitusoikeus

Asianosaisella on oikeus valittaa tästä päätöksestä Helsingin hallinto-oikeuteen.



PATENTTI- JA REKISTERIHALLITUS

Asian ratkaisseet tilintarkastuslautakunnan jäsenet

Pekka Pajamo (puheenjohtaja), Jussi Heiskanen (varapuheenjohtaja), Ari Ahti, Mari Arala, Antti Fredrikson ja Eljas Vesterbacka

PATENTTI- JA REKISTERIHALLITUS

Tilintarkastuslautakunta
Pekka Pajamo
Tilintarkastuslautakunnan puheenjohtaja

Wille Korhonen
Esittelijä
Tilintarkastusvalvonta

Liite Valitusosoitus